ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Akramova Mohigul Ziyodullo qizi

Romitan tuman 1-son politexnikumining

Informatika fani oqituvchisi

INTERNET TARMOG‘IDAN FOYDALANISH BO‘YICHA SOG‘LOM MUHIT QOIDALARINI SHAKLLANTIRISH

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada internet tarmog‘idan foydalanishda sog‘lom axborot muhitini shakllantirish masalalari, foydalanuvchilarning axborot madaniyatini rivojlantirish, raqamli xavfsizlikni ta’minlash hamda yosh avlodni zararli axborot ta’siridan himoya qilishning pedagogik, psixologik va texnologik jihatlari yoritilgan. Internetning jamiyat hayotidagi o‘rni ortib borayotgan hozirgi davrda undan oqilona va xavfsiz foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maqolada sog‘lom internet muhitini yaratishning asosiy tamoyillari, foydalanuvchi mas’uliyati, axborot xavfsizligi qoidalari hamda ta’lim tizimida raqamli madaniyatni rivojlantirish yo‘llari ilmiy asosda tahlil qilingan.

Аннотатция

Данная научная статья рассматривает вопросы формирования здоровой информационной среды при использовании Интернета, развития информационной культуры пользователей, обеспечения цифровой безопасности, а также педагогические, психологические и технологические аспекты защиты молодого поколения от вредного воздействия информации. В современную эпоху, когда роль Интернета в обществе возрастает, формирование навыков его рационального и безопасного использования является одной из актуальных задач. В статье на научной основе анализируются основные принципы создания здоровой интернет-среды, ответственности пользователей, правила информационной безопасности и пути развития цифровой культуры в системе образования.

Abstract

This scientific article covers the issues of forming a healthy information environment when using the Internet, the development of information culture of users, ensuring digital security, and the pedagogical, psychological, and technological aspects of protecting the younger generation from the harmful effects of information. In the current era, when the role of the Internet in society is increasing, the formation of skills for its rational and safe use is one of the urgent issues. The article analyzes the basic principles of creating a healthy Internet environment, user responsibility, information security rules, and ways to develop digital culture in the education system on a scientific basis.

Kalit so‘zlar

Internet, axborot madaniyati, raqamli xavfsizlik, sog‘lom muhit, kibermadaniyat, axborot xavfsizligi, internet etikasi, media savodxonlik, virtual makon, foydalanuvchi mas’uliyati.

Kirish

XXI asr axborot texnologiyalari asri sifatida e'tirof etilib, internet tarmog'i inson hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bordi. Ta'lim, ilm-fan, iqtisodiyot, tibbiyot va ijtimoiy munosabatlarning rivojlanishi internet texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Internet insoniyat uchun cheksiz axborot manbai bo'lishi bilan bir qatorda, noto'g'ri foydalanilganda ma'naviy, psixologik va axborot xavfsizligi bilan bog'liq muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin.

Ayniqsa, yoshlarning internetdan nazoratsiz foydalanishi zararli kontent, kiberjinoyatlar, internet qaramligi va axborot manipulyatsiyasi kabi xavflarni yuzaga keltiradi. Shu sababli internetdan foydalanishda sog'lom muhit qoidalarini shakllantirish jamiyat, ta'lim muassasalari va oilaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Sog'lom internet muhiti — bu foydalanuvchilarning xavfsiz, madaniyatli, mas'uliyatli va maqsadga yo'naltirilgan tarzda virtual makondan foydalanishini ta'minlovchi shart-sharoitlar majmuasidir.

Internet muhitining zamonaviy jamiyatdagi o'rni

Internet global axborot almashinuvi vositasi sifatida quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- tezkor axborot olish;
- masofaviy ta'limni tashkil etish;
- ilmiy tadqiqotlar olib borish;
- elektron tijoratni rivojlantirish;
- ijtimoiy muloqotni kengaytirish.

Biroq internet makonida yolg'on axborotlar, zararli g'oyalar, zo'ravonlik targ'iboti, firibgarlik va shaxsiy ma'lumotlarning o'g'irlanishi kabi xavfli omillar ham mavjud. Shu bois internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Sog'lom internet muhitining asosiy tamoyillari

Internetdan foydalanishda sog'lom muhit quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. Axborot xavfsizligi

Foydalanuvchi shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishi zarur. Parollarni sir saqlash, ishonchsiz havolalardan foydalanmaslik va noma'lum saytlar orqali ma'lumot kiritmaslik muhim hisoblanadi.

2. Internet etikasi (Netiket)

Virtual muloqotda hurmat, odob-axloq va madaniyat qoidalariga amal qilish sog'lom muhitning asosiy shartidir. Kiberbulling, haqorat va noto'g'ri munosabatlar jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Axborotni tanqidiy baholash

Har qanday internet ma’lumotini tekshirish, manbaning ishonchliligini aniqlash media savodxonlikning muhim ko‘rsatkichidir.

4. Vaqtni to‘g‘ri boshqarish

Internetdan me’yoridan ortiq foydalanish inson salomatligiga salbiy ta’sir qiladi. Shu sababli foydalanish vaqtini nazorat qilish zarur.

Yoshlar orasida sog‘lom internet madaniyatini shakllantirish

Yosh avlod internetning eng faol foydalanuvchilari hisoblanadi. Ularda quyidagi ko‘nikmalarni shakllantirish muhim:

- xavfsiz internetdan foydalanish;
- shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish;
- zararli axborotni ajrata olish;
- virtual va real hayot muvozanatini saqlash.

Ta’lim muassasalarida media savodxonlik darslari, axborot xavfsizligi mashg‘ulotlari va tarbiyaviy seminarlar o‘tkazilishi samarali natija beradi.

Ota-onalar nazorati ham muhim omil bo‘lib, bolalarning internet faoliyatini yo‘naltirish orqali salbiy ta’sirlarning oldini olish mumkin.

Internetdan noto‘g‘ri foydalanishning salbiy oqibatlari

Internetdan nazoratsiz foydalanish quyidagi muammolarni keltirib chiqaradi:

- internet qaramligi;
- psixologik zo‘riqish;
- ijtimoiy ajralish;
- soxta axborot ta’siri;
- kiberjinoyatlar qurboniga aylanish.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uzoq vaqt virtual muhitda bo‘lish insonning diqqat jamlash qobiliyatini pasaytiradi hamda ijtimoiy faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ta’lim tizimida sog‘lom internet muhitini yaratish yo‘llari

Ta’lim jarayonida quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- raqamli madaniyat fanlarini joriy etish;
- xavfsiz internet bo‘yicha treninglar tashkil qilish;
- filtr va himoya dasturlaridan foydalanish;
- o‘quvchilarda mas’uliyatli internet foydalanish odatini shakllantirish.

Pedagoglar internetdan ta’limiy resurs sifatida samarali foydalanishni o‘rgatishi zarur.

Jamiyat va oilaning roli

Sog‘lom internet muhitini shakllantirish faqat texnologik emas, balki ijtimoiy jarayon ham hisoblanadi. Oila, maktab va jamiyatning hamkorligi quyidagilarni ta’minlaydi:

- axborot madaniyatini rivojlantirish;
- ma’naviy qadriyatlarni saqlash;
- yoshlarni zararli axborotdan himoya qilish.

Davlat darajasida internet xavfsizligini tartibga soluvchi qonunchilik ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Internet tarmog‘idan foydalanishda sog‘lom muhit qoidalarini shakllantirish zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Internet imkoniyatlaridan samarali foydalanish bilan bir qatorda, uning salbiy ta’sirlarini kamaytirish uchun axborot madaniyati, media savodxonlik va raqamli xavfsizlik ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur.

Sog‘lom internet muhiti foydalanuvchilarning ongli, mas’uliyatli va xavfsiz faoliyatini ta’minlab, jamiyatning axborot xavfsizligini mustahkamlaydi hamda barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Axborotlashgan jamiyat va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent, 2019.
2. Qodirov R. Axborot xavfsizligi asoslari. – Toshkent, 2021.
3. UNESCO. Digital Literacy and Online Safety Report, 2020.
4. Livingstone S. *Children and the Internet Safety.* London, 2018.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi qonuni materiallari.